

Ефективна економіка № 9, 2016

УДК 330.341

І. В. Алексєєв,
д. е. н., професор кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
С. І. Урба,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

I. V. Alekseev,
Professor, Finance Dpt., National University «Lviv Polytechnic», Lviv
S. I. Urba,
Associate Professor, Economics Enterprise Dpt., Ivan Franko Lviv national university, Lviv

THE INNOVATIVE STRATEGY AS A MEANS TO ENHANCE THE SECURITY AND COMPETITIVENESS OF THE UKRAINE'S ECONOMY

У науковій праці представлено авторське бачення особливостей формування інноваційної стратегії розвитку економіки країни. Виявлено недоліки державної політики в інноваційній сфері, проблеми та перешкоди інноваційному розвитку економіки України в сучасних нестабільних політично-економічних умовах. Показано вплив інноваційного розвитку на стан безпеки та конкурентоспроможності економіки. У статті обґрунтована доцільність розбудови об'єктів інноваційної інфраструктури, національного промислового комплексу. Проаналізовано окремі ознаки розвитку людського капіталу в інноваційній економіці, якості та поступ системи освіти. Подано пропозиції щодо розроблення інноваційної стратегії розвитку задля підвищення конкурентоспроможності економіки держави. З'ясовано, що ефективна реалізація інноваційної стратегії розвитку, зорієнтованої на формування інноваційної економіки, дасть змогу вирішити питання посилення економічної, зокрема інноваційної безпеки.

In scientific work presents the author's vision of peculiarities of forming of innovative development strategy of the economy. The shortcomings of the state policy in the innovations sphere, challenges and obstacles of innovation development of Ukraine's economy in today's unstable political and economic conditions are revealed. The impact of innovation development on the security situation and competitiveness of the economy is shown. The article justifies expediency of development of innovation infrastructure, the national industrial complex. The individual signs of the development of human capital in innovative economy, quality and progress of the education system are analyzed. Suggestions for forming a strategy of innovative development to enhance the competitiveness of the state's economy are filed. It is found that the effective implementation of the strategy of innovative development will help to solve the issues to enhance economic, innovation safety.

Ключові слова: *стратегія, інновації, інноваційний розвиток, безпека, конкурентоспроможність.*

Keywords: *strategy, innovation, innovation development, security, competitiveness.*

Постановка проблеми. В епоху наростання світової та локальних криз, посилення глобалізаційних процесів, інновації та інноваційні стратегії постають ключем до досягнення збалансованого та стійкого розвитку, конкурентоспроможності держави. Підтримка інноваційних процесів має стати невід'ємною компонентою реформування економіки України з метою посилення її безпеки.

Інноваційні питання, які розглядаються у всіх стратегічних документах, як на регіональному, національному, так і на міжнародному рівнях, спрямовані на розвиток економіки країни. Саме втілення інновацій у різних формах, розроблення та впровадження інноваційної стратегії розвитку економіки держави дає змогу протистояти сучасним викликам та негативним тенденціям, а саме: зменшенню природних ресурсів, наростанню екологічних загроз, економічних криз. Управлінські дії, спрямовані на активізацію інноваційних процесів, стимулювання інноваційного підприємництва, розвиток інноваційного потенціалу задля консолідації знань та дифузії новітніх розробок дадуть змогу збільшити додану вартість, створену всіма галузями економіки. Так, у країнах ЄС мікропідприємства створюють 21,6% доданої вартості, а в Україні – лише 4,3% [6, с. 34-36]. Водночас, важливою умовою здійснення національної та регіональної політики є послідовно й ефективно реалізовані державні інвестиції на вирішення соціальних і наукових завдань, розвиток інноваційної інфраструктури тощо. Найбільш затребуваним на сьогоднішній день є розгляд особливостей формування та реалізації інноваційної стратегії як одного з найважливіших засобів посилення безпеки та конкурентоспроможності економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий науковий доробок у дослідження створення й дифузії інновацій внесли: І. Балабанова, Н. Краснокутська, П. Савлук, І. Ансоф, С. В. Кочетков [4], Б. Санто, М. Портер, К. Прахалад [8], Г. Хамер [8], Й. Шумпетер та інші. Інноваційні аспекти формування інноваційної стратегії та проблеми інноваційного розвитку вирішували такі відомі мислителі: О. Амоша [1], В. Антонюк [1], В. Гесць, І. Гришова [3], А. Землянкін [1], Л. Федулова та інші. Питання забезпечення конкурентоспроможності об'єктів є предметом дослідження науковців, таких як Я. Базилюк, Н. Балдич [6], Я. Жаліло, З. Варналій, А. Гальчинський, Б. Кваснюк, А. Кредісов, Н. Ходько [6], С. Савчук, А. Філіпенко, Л. Чорній [6], Л. Шинкарук [7] та ін. Проблеми економічної безпеки досліджували у своїх наукових працях зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема В. Білоус, О. Гордуновський, С. Гордієнко [2], Н. Журавльова, І. Мігус, В. Сенчагов, В. Шлемко та ін. Питання формування інноваційної стратегії як засобу посилення безпеки та підвищення конкурентоспроможності економіки України й досі залишаються невирішеними, оскільки постала загроза економічній незалежності країни, занепаду соціального, людського капіталу.

Метою статті є аналіз та узагальнення проблем і перешкод інноваційному розвитку економіки України в сучасних нестабільних політично-економічних умовах, розроблення практичних рекомендацій щодо вибудування інноваційної стратегії задля посилення безпеки та конкурентоспроможності економіки держави.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні досягнення стійкого розвитку та зазначених у загальнодержавних документах цілей істотно ускладнюється, а то й унеможливлюється через економічну та соціальну неготовність і небажання суспільних інститутів проведення реальних реформаторських заходів.

Криза інноваційної сфери становить загрозу економічній безпеці країни, тому необхідно вдосконалювати механізми державного регулювання інноваційної сфери, здійснювати заходи, спрямовані на підвищення інноваційної мотивації господарюючих суб'єктів. Першочерговим завданням підвищення рівня інноваційної безпеки є подолання існуючих загроз та використання інноваційного потенціалу [2, с. 25-26].

Варто виокремити такі слабкі сторони інноваційного розвитку економіки України:

- Економіка країни відіграє роль ресурсного донора, і приймає мізерну участь як субпідрядник у науково-технічній сфері. Важливо віднайти нові можливості для наукового сектора, оскільки постійно розвиваються новітні сфери наукового світу.

- Відсутність єдиної та чіткої системи державної підтримки підприємництва.
- Низький рівень капіталовкладень у науково-дослідні розробки, особливо на підприємствах.
- Зростання рівня безробіття, насамперед у сільських районах.
- Інноваційний потенціал регіонів для залучення іноземного капіталу використовується надто слабо.
- Розвиток науки відбувається окремо від економічних потреб.
- Низький рівень коопераційних зв'язків між сектором науки та бізнесом, які ще й не мають стратегічного характеру.
- Проблема подрібненості підприємництва, що має наслідком складність реалізації крупних інноваційних проєктів.
- Більшість суб'єктів господарювання зорієнтовані на виживання, а не

на розвиток та впровадження інноваційних стратегій.

- Результати науково-дослідної діяльності слабо підтверджені зарубіжними публікаціями та патентами.
- Низький рівень інноваційної культури суспільства.
- Зниження кількості студентів у вищих навчальних закладах.
- Освітні програми не достатньо адаптовані до потреб ринку праці, а так звані реформи в сфері освіти не приводять до якісних змін.
- Незначна частка участі суб'єктів господарювання у міжнародних конкурсах і програмах.

Розбудова національного промислового комплексу, формування адекватної до сьогоднішньої ситуації моделі інноваційної політики потребує спрямування зусиль на розвиток інноваційних кластерів, налагодження співробітництва та інших зв'язків у межах кооперації. Високорозвинені країни взяли на себе роль створення і контролю в своїх інтересах технологічних ланцюгів світової активності з виробництва та просування на міжнародний ринок певних продуктів чи послуг [7, с. 5]. Тому стратегічною метою України є умонтування своїх виробництв у ланки з високою доданою вартістю. На разі в Україні превалює розвиток монопольних секторів, що зводить створення загального обсягу товарів, робіт і послуг практично до мінімуму. А діяльність мікропідприємств ускладнена політико-економічними колізіями.

За останні роки за державної підтримки були створені сотні об'єктів інноваційної інфраструктури. Переважаючим елементом інноваційної інфраструктури України є інформаційно-консультаційні установи. Відбулось суттєве зростання науково-навчальних центрів, центрів інновацій та трансферу технологій, комерціалізації інтелектуальної власності, регіональних центрів з інвестицій та розвитку. На противагу, варто відмітити незначне збільшення кількості таких компонентів інноваційної інфраструктури, як бізнес-інкубатори, науково-виробничі комплекси, наукові і технологічні парки. Водночас кількість тих структур, що реально працює, є значно менша. Практично не функціонують у країні індустріальні парки та відсутній поступ інноваційно-технологічних кластерів. Ці організаційні форми інноваційної діяльності є одними з найважливіших і найефективніших компонентів інноваційної інфраструктури і, на жаль, вони займають незначну частку у структурі компонентів інноваційної інфраструктури України.

Підсумовуючи думки науковців [1, 3, 4], головними перешкодами інноваційному розвитку національної економіки є адміністративні, здебільшого посилення бюрократії, незацікавленості влади в підтримці інноваційного розвитку; економічні, що проявляються у складності ведення бізнесу, недостатній кількості капіталу, надмірній вартості створення інновацій; ринкові, тобто підвищена конкуренція, зниження цін на зарубіжні розробки, домінування глобальних ТНК; перешкоди, що пов'язані із знаннями й інформацією (слабкість консолідації, аналізу інформації, відсутність необхідної інформації про інноваційні розробки та тенденції (сучасний стан, прогнозні дані) на ринках товарів і послуг, зниження кваліфікації працівників, втрата зацікавленості до природничих та технічних наук, незатребуваність таких фахівців на ринку праці через поступовий занепад промисловості, відсутність спеціалізованої системи управлінського консультування тощо). Однак найбільшим бар'єром для України залишаються психологічні – відсутність інноваційної культури та свідомості, потужний опір змінам, корупційний менталітет, небажання розвитку співробітництва та кооперації.

Як показує вітчизняний і зарубіжний досвід, важливе значення для інноваційного розвитку країни має стимулювання креативності, розроблення та впровадження інновацій у всіх сферах економіки, підтримка підприємництва, що працює на інноваційних началах, становлення інноваційного суспільства загалом. Для України домінантою у цьому мають стати засоби, зорієнтовані на зменшення міграції інтелектуального капіталу та підвищення компетентності персоналу, зокрема топ-менеджерів в інноваційній сфері. Необхідним постає використання інноваційного потенціалу держави з метою вироблення інноваційних рішень на підставі отриманих результатів наукових досліджень у природничому, технічному, соціальному та гуманітарному напрямках. Для цього, насамперед треба усвідомити безальтернативність інноваційного розвитку задля підвищення рівня технологічного розвитку національної економіки, як наслідок незамінної умови посилення її безпеки та конкурентоспроможності.

В основі інноваційної економіки лежать нові знання, що мають інформаційну основу і втілюються в інноваціях завдяки розробленню та впровадженню стратегій. Саме знання й інформація є ключовими чинниками економічного зростання та конкурентоспроможності. В цьому контексті важливо приділити увагу правовим умовам, виробленню економічних та організаційних управлінських рішень для вибудування інноваційного суспільства, зокрема розвитку та розповсюдження використання національних інформаційних і комунікаційних технологій, нових видів бізнес-моделей та електронного бізнесу.

Ефективна реалізація інноваційної стратегії, зорієнтованої на формування інноваційної економіки, дасть змогу вирішити такі питання:

- забезпечення економічної, зокрема інноваційної безпеки та незалежності країни,
- підвищення імунітету щодо колізій на світових ринках, сприяння зовнішній стійкості країни на середньотермінову перспективу;
- визначення конкурентних переваг економіки для підвищення конкурентоспроможності. На разі в Україні відсутня чітка інформація щодо фактичних та евентуальних конкурентних переваг

національних секторів, галузей, регіонів,

- виявлення стратегічних галузей економіки та їхній розвиток, впровадження інновацій задля поліпшення продуктивності усіх галузей економіки, збалансований і багатофункціональний напрям поступу, вироблення нових цілей розвитку на інноваційних засадах,

- створення умов для розвитку сфери послуг, що дає змогу розширити кількість робочих місць, зменшити рівень безробіття, зумовити адаптацію людських ресурсів і постати вагомою конкурентною перевагою економіки,

- створення умов для нарощення експорту вітчизняних товарів і вихід на зовнішні ринки,

- підвищення іміджу знань, інноваційних ідей, освіти.

Основними недоліками державної політики в інноваційній сфері варто назвати відсутність стратегічного мислення, рішень і культури, політичної волі суб'єктів управлінського впливу, ефективно реалізованих комплексних заходів і дій. Набуває нового значення і дедалі більшої ваги дії, які сприятимуть підсиленню вимог, контролю за результативністю й ефективністю діяльності інститутів, що залучені до інноваційних процесів, зокрема трансферу новітніх технологій. Серед сучасних проблем основне місце належить налагодженню реальної взаємодії науково-дослідних установ та бізнесу, співпраці наукових колективів.

Для втілення інноваційної стратегії розвитку економіки України, становлення інноваційної економіки потрібно підсилити вимоги до якості людського капіталу. Важливим постає розвиток ключових компетенцій, зокрема підприємництва, ініціатив та інноваційних підходів [8, с. 83-87]. Державна політика має вибудовуватись із врахуванням потреб структурних трансформацій економіки, виходячи з концепції розвитку людського потенціалу [5, с. 11] .

Якість людського капіталу України знижується через недоліки сформованої та постійно «реформованої» системи освіти, незатребуваність фахівців в окремих важливих галузях національного господарства, відсутність конкуренції в контексті отримання службових місць.

Розвиток людського капіталу в інноваційній економіці повинен характеризуватись такими важливими ознаками: створення інноваційних підприємств, до яких залучені науковці тощо; підвищення привабливості, якості, загальнодоступності навчання, підсилення популярності (й подальшої реалізованості) природничих наук і технічних спеціальностей, вироблення компенсаційних заходів та впровадження стипендіальних програм; посилення адаптивного потенціалу суб’єктів господарювання через впровадження управлінських інновацій та інноваційних рішень в сфері організації праці, соціальної відповідальності бізнесу, управління змінами; підтримка стажувань і семінарів між вітчизняними підприємствами і освітніми закладами тощо.

Немаловажним для посилення конкурентоспроможності економіки України має стати підвищення якості та розвиток безперервної освіти, зокрема, особливу увагу варто приділити розвитку системи підготовки, підвищення кваліфікації через курси, тренінги, консультації, практики, а також реалізацію додаткових програм, поїздки з метою ознайомлення із досвідом передових організацій; розширення і налаштування освіти до сучасних потреб ринку праці; розвитку вищої професійної освіти відповідно до потреб національної економіки, створення і реалізація системи ідентифікації напрямків професійної освіти, що відповідають потребам економіки регіонів, налаштування пропозиції професійної освіти на потреби регіональних ринків праці завдяки співпраці із роботодавцями й інституціями ринку праці, підвищення якості практики та професійного стажування.

Висновки. Посилення безпеки та конкурентоспроможності економіки України, досягнення економічної незалежності потребує переведення країни на колію соціально-економічного розвитку. Це пов’язано із грамотно сформованою й ефективно реалізованою інноваційною стратегією, інкорпорацією людського потенціалу в концепцію інноваційної моделі. В умовах політико-економічної нестабільності головне завдання держави – стимулювання, вибудування та реалізація адекватної інноваційної стратегії на національному, регіональному й локальному рівнях. Головною квестією подальшого соціально-економічного розвитку України є якісне налаштування на вирішення питань, пов’язаних із стратегічним управлінням інноваційним розвитком на всіх рівнях господарювання. За відсутності цього неможливе вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших проблем.

Література.

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення : монографія / [О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землянкін та ін.]; НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2007. – 328 с.

2. Гордуновський О.М. Сучасний стан та напрями посилення інноваційної безпеки України / О.М. Гордуновський // Фінансовий простір. – № 2 (14). – 2014. – С.23-29

3. Гришова І.Ю. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю.Гришова, О.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2(7). – С. 47-51. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/> (<http://economics.opu.ua/>) files/ archive/2013/n2.html

4. Кочетков С.В. Модель состояния инновационного потенциала промышленных предприятий / С. В. Кочетков, О. В. Кочеткова // Инновации. – 2016. – № 5. – С. 60-63

5. Лібанова Е. Л. Ринок праці та соціальний захист / Е. Л. Лібанова. – Київ, 2004. – 234 с.

6. Ходько Н. Мале і середнє підприємництво в Україні: стан розвитку та регіональні відмінності (2010–2014 роки) / Н. Ходько, Н. Балдич, Л. Чорній. – К.: Проект USAID “Впевнений бізнес – заможна громада”, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 96 с.

7. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

8. Prahalad C. K. The Core Competence of the Corporation / C. K. Prahalad, G. Hamel // Harvard Business Review. – 1990. – Vol .68. – № 3. P. 79-91.

References.

1. Amosha, A. I., Antoniuk, V. P., Zemlyankin A. I., etc. (2007), “Activization of innovative activity: organizational-legal and socio-economic security”, NAN Ukrainy, Institut ekonomiki promislovosti, Donetsk.

2. Gordunovskiy, A. M., (2014), “Modern state and directions of increase of innovative security of Ukraine”, Finansovyy prostir, vol. 2(14), pp. 23-29.

3. Hrishova, I. Y., (2013), “The Influence of institutional structure on the development of innovative-investment activity of enterprises”, Ekonomika: realiyyi chasu, vol. 2(7), pp. 47-51, available at: <http://economics.opu.ua/files/ archive/2013/n2.html>

4. Kochetkov, S. V., Kochetkov, A. V., (2016), “Model of innovative potential of industrial enterprises”, Innovatsii, vol. 5, pp. 60-63.

5. Libanova, E. L., (2004), Labour market and social protection, Kyiv.

6. Hodko N., BaldYch N., Chorniy L., (2015), “Small and medium entrepreneurship in Ukraine: development status and regional differences (2010-2014), Proekt USAID “Vpevnenyj biznes – zamozhna gromada”, Tsentr mizhnarodnogo privatnogo pidpriemnitstva, Kyiv.

7. Shynkaruk, L. V., Bevez, I. A., Baranovska, I. V., (2015), “Structural transformation in the economy of Ukraine: dynamics, contradictions and the impact on economic development: a research report”, NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukrainy, Kyiv.

8. Prahalad, C. K., Hamel G., (1990), The Core Competence of the Corporation / C. K. Prahalad, G. Hamel // Harvard Business Review, vol.68 (3), pp. 79-91.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2016 р.